

חומר לימוד לחידון הלכות חנוכה (כתות ב-ו – כולל הרחבה לנציגים)

- א. בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות; ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטמאו הטהרות; וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהם אלהי אבותינו, והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים, והרגום, והושיעו ישראל מידם; והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים, עד החורבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חנוכה.
- ב. ימי חנוכה אסורים בהספד ותענית, ואין מספידין בהם אלא חכם בפניו [בשעת ההלויה]. ואין מתענים בו יום שמת אב או אם. והנהגים לבקר בבית הקברות ביום פקידת השנה יקדימו הביקור לפני חנוכה, אבל על קברות הצדיקים מותר להשתטח. והמתענה תענית חלום בחנוכה חייב להתענות תענית לתעניתו אחרי חנוכה כדין שבת.
- ג. ריבוי הסעודות בחנוכה הן סעודות הרשות, ואם אומרים בהם זמירות ושבתות ודברי תורה נחשבות סעודות מצווה.
- ד. נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד הנרות דולקות, ויש מי שאומר שאין להקל להן. ויש אומרים שגם אנשים צריכים להמנע ממלאכה באותה שעה. ושיעור האסור הוא חצי שעה. וראוי לנשים ליזהר לא לעשות כביסה ומעשה מחט וכן שאר מלאכות ביום ראשון ואחרון של חנוכה וכ"ש בר"ח, ונשים שפרנסתם במלאכות אלה אין להחמיר.
- ה. מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד; וְצִרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהּ, כְּדִי לְהוֹדִיעַ הַנֶּס, וְלְהוֹסִיף בְּשִׁבְחָהּ הָאֵל וְהוֹדִיָּהּ לוֹ, עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה לָנוּ. ומשהגיע זמן הדלקתה אפילו ללמוד אסור ואפילו התחיל פוסק, וכל שכן שאסור לאכול או לעסוק בכל עסק. וראוי להחמיר בכל אלה חצי שעה קודם זמן ההדלקה.
- ו. בלילה הראשון מדליק אחד ומוסיף אחד בכל לילה כידוע. ויש נוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק נר לעצמו. ואסור להשתמש לאור נרות חנוכה, אפילו תשמיש קדושה, כגון לימוד תורה, ולכן נוהגים להדליק נר נוסף הנקרא שמש, כדי שאם ישתמש יהיה זה לאור הנר הנוסף. ויניחו רחוק קצת מיתר הנרות.
- ז. מצות נר חנוכה להניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. ואם גר בעליה (קומה עליונה) שאין לו פתח פתוח לרחוב, מניחו בחלון או במרפסת הסמוכים לרחוב. ומצוה לעשות פנס זכוכית ולהניחם שמקום שיראו לעוברים ושבים. בשעת סכנה שגזרו שלא לקיים מצוות מניחו על שולחנו ודיו.
- ח. ומצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל.
- ט. כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, ושמן זית מן המובחר. ונהגו להדליק בנר שעה, כי אורו זך וצלול. ואין יוצאים ידי חובה באור החשמל להדליק נר חנוכה.
- י. עיקר מצוותה להדליקה בצאת הכוכבים ונמשך זמן מצוותה חצי שעה. והוא הזמן שבו עוברים ושבים בני אדם בבדרכם לביתם ויש פרסום הנס. ויש מן האשכנזים שנוהגים מלהדליק נר חנוכה סמוך לשקיעה. אבל בזמננו אף שרצוי להקפיד על זמנים אלו, אבל אין מעכב, כיון שעיקר ההדלקה היא לבני הבית, ולכן ידליק כשכל בני הבית מקובצים יחד והוא פרסום הנס בזמננו. עבר זמן זה מדליק והולך כל הלילה בברכה אם שנים מבני הבית ערים עדיין. ואם ישנו כולם טוב שידליק בלא ברכה.
- יא. המדליק בלילה הראשון מברך שלוש ברכות, להדליק נר חנוכה, שעשה ניסים ושהחיינו. ואם לא בירך זמן בלילה הראשון מברך בלילה השני, או כשיזכור בשאר לילות ההדלקה דווקא. ואם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך עוד. ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. בלילה שני וממנו ואילך מברך שתי ברכות בלבד, להדליק ושעשה ניסים. ואחרי שהדליק (נר ראשון שהוא העיקרי) אומר הנרות הללו וכו' בשעת הנלקת נרות התוספת. והנהגה לאומרו אחרי הדלקת כל הנרות טוב עושה.

יתחיל להדליק בלילה ראשון הנר היותר ימני (לפי צורת עמידתו מול פני המנורה) ובלילה שני כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין, וכן בלילה שלישי כשיוסיף עוד אחד סמוך לשני הנרות הראשונים, יתחיל בנוסף, ובו יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים נתווסף הנס.

יב. ויכול להקדים הדלקתה מפלג המנחה ולמעלה, היינו שעה ורבע לפני הלילה, ובלבד שיתן בה שמן שתדלק חצי שעה אחרי צאת הכוכבים. וביום שישי מדליקים נרות חנוכה לפני נרות שבת, ובלבד שישים שמן, או שידליק נרות גדולים שישארו דולקים עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים.

יג. מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת ומברכים עליו לפרסם הנס. ואין אדם יוצא בנרות ביהכ"נ, ואפילו הש"צ עצמו צריך להדליק בביתו. ומ"מ לא יחזור לברך שהחיינו בביתו אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו. ואם לא הדליק תחילה בביתו ואח"כ מדליק בביהכ"נ יברך גם ברכת שהחיינו.

יד. ונוהגים להדליק בבית הכנסת בין מנחה למעריב. ובערב שבת המנהג הנכון הוא להדליק אחר מנחה, ומודיעים מראש שמתפללים מנחה גדולה, והכל מדליקים בביתם נר חנוכה קודם נר שבת. ואין לברך על הדלקת נרות בביהכ"נ אלא במנין עשרה בלבד, ובערב שבת שהשעה דחוקה ואין מנין בביהכ"נ בשעת ההדלקה, נחלקו הפוסקים לענין הברכה, וספק ברכות להקל ולא יברכו.

טו. במוצאי שבת מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת לפני הבדלה, ובבית נחלקו המנהגים, והמנהג המובחר הוא כמנהג ירושלים להבדיל תחילה ואח"כ להדליק. ואין מבדילין על נר חנוכה לפי שאין נהנין לאורו, ואין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו. טז. מנהג ירושלים להדליק נרות חנוכה גם ביום בביהכ"נ בלא ברכה, לפני אמירת "ארוממך" שבזמירות, דוגמת נרות המקדש. יז. נר חנוכה בביהכ"נ מניחו בכותל דרום כנרות המנורה שבמקדש ומסדרן ממזרח למערב. והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון [ר"ל בין הכותל למנורה] ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ומוסיף והולך ומתחיל מהשמאל ופונה לימינו. אבל מנהג הספרדים שהמדליק עומד כנגד המנורה ופניו לדרום ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. יח. נר חנוכה שמדליקים במסיבות מצוה, כבר נפוץ המנהג שלא לברך עליו.

יט. הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כתבה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה. ומצוה על כל פנים לחזור ולהדליקה. ואם הדליקה לכתחילה במקום שהרוח מצויה וכבתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום שאין רוח מצויה ולא יברך עליה. כ. וצריך להדליקה במקום הנחתה דוקא, ואפילו אם בעל הבית חולה ושוכב על מטתו, אין מביאין לו את החנוכה להדליקה על מנת להניחה אח"כ במקומה, ולכן יעשה שליח להדליקה במקום הנחתה, ויכול החולה לברך והשליח ידליק בחדר ההוא לפניו תכף ומיד. כא. אשה חייבת בנר חנוכה ומוציאה כל בני הבית בהדלקתה. ואדם שכבר הדליק וברך, יכול לחזור ולברך להוציא אשה בין שהוא ידליק בשבילה ובין שהיא תדליק כיון שהיא חייבת.

כב. סומא חייב בהדלקה ואם הוא בבית שאחרים מדליקים ישתתף עימם ואם נשוי אשתו מדלקת עליו. ואם שרוי ביחידות יבקש מאחרים שיייעוהו בהדלקה אבל לא יברך.

כג. קטן שהגיע לגיל חינוך צריך להדליק. לפי הנוהגים להדליק נר אחד לכל בני הבית, מדובר איפוא בקטן שיש לו בית בפני עצמו, ומדליק ומברך כיון שהגיע לחינוך. והנוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק לעצמו, פשוט שקטן הגיע לחינוך מדליק ככל בני הבית ומברך. אבל אינו יכול להוציא גדולים בברכתו.

כד. קהלות הספרדים נוהגים שבעל הבית מדליק את נר החיוב, ואת יתר הנרות ההידור נותן לבניו ובנותיו שהגיעו לחינוך. והנר הנוסף [השמש] יכול להדליק גם קטן שלא הגיע לחינוך לחבב עליהם המצוות ולחנכם.

כה. אורח, וכן כל המתאכסן אצל בעל בית, משתתף בפרוטה, או שבעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה, ויוצא ידי חובה. וכשאשתו מדלקת עליו בביתו יוצא ידי חובה בהדלקתה. ויש אומרים שאם רוצה להחמיר ולהדליק בעצמו רשאי גם לברך. ויש אומרים שאינו רשאי שלא לצאת בהדלקת אשתו, אא"כ ישער להדליק נרותיו ולברך עליהם זמן מה קודם שאשתו מדליקה בביתו, היינו שהיא מדליקה מן הסתם אחרי מעריב כמנהג העולם, והוא ידליק קודם לכן. ומכאן יוצא בבירור שמי שנסע למרחקים שאופק השקיעה משתנה, יכול בפשיטות להדליק ולברך במקום שנמצא.

כו. ראוי שאורח המתאכסן בבית מלון ולא אצל בעה"ב, ידליק נרות חנוכה בביכ"נ ויברך שם, ואם ירצה יחזור להדליק בבית מלון בלא ברכה.

כז. כל שמונת ימי החנוכה אומר "על הניסים" בברכת מודים. ואם לא אמר אין מחזירין אותו. ואם נזכר באותה ברכה, כל זמן שלא הזכיר ה', חוזר. מי ששכח לומר על הניסים יאמר עם גמר תפילתו קודם "יהיו לרצון": הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'.

כח. גם בברכת המזון אומר על הניסים ודינו ממש כבתחילה. ואם שכח לאמרו אומר בהרחמן: הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'.
כט. אומרים הלל שלם בברכה